

Rezumat

Bucovina, parte a ființei național-statale românești, a cunoscut importante metamorfoze etno-sociale, politice, confesionale, educaționale și spirituale în intervalul celor 144 de ani de administrație austriacă. Politica etno-demografică a autorităților austriece a schimbat componența etnico-lingvistică a Bucovinei, spațiu în care coabitau 12 națiuni, împărțâșind 10 confesiuni diferite. Contribuția fiecăreia dintre aceste comunități etnice la progresul economic, cultural și spiritual al provinciei a reprezentat un fapt remarcabil, asigurând – pe drept cuvânt – renumele Bucovinei de „punte între Orient și Occident” și reflectând influențele cultural-spirituale dintre estul și vestul european. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea asistăm la coagularea conștiinței naționale pentru comunitățile etnice ale Bucovinei, înregistrându-se – fără conflicte sau tensiuni majore – manifestări ale identității lor specifice. Revoluția europeană de la 1848–1849, criza politică premergătoare instaurării dualismului austro-ungar și, ulterior, declanșarea Primului Război Mondial au pus în discuție viabilitatea formulei monarhiei danubiene, o construcție multinațională și pluriconfesională. Identificarea unor variante de supraviețuire pentru Imperiul austro-ungar a reprezentat o misiune extrem de dificilă pentru ideologii monarhiei, în condițiile ascensiunii naționalismelor premergătoare anului 1918.

Marele Război (1914 – 1918) a pus în lumină interesele naționale ale popoarelor Europei Centrale și de Sud – Est, prefigurând prin amploarea mutațiilor etno-naționale destrămarea imperiilor multinaționale. Românii, italienii și sârbii dispuneau de state naționale în afara frontierelor Imperiului Austro-Ungar, în timp ce polonezii, cehii și slovacii urmăreau să-și creeze entități statale proprii. Pe de altă parte, încă înainte de declanșarea războiului, autoritățile Habsburgice au depus eforturi consistente pentru a-i convinge pe naționaliștii maghiari și pangermaniști de necesitatea păstrării monarhiei danubiene. Asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand, moștenitorul coroanei Austro-Ungariei la 28 iunie 1914 în capitala Bosniei, Sarajevo, a oferit pretextul, aprinzând scânteia necesară declanșării Marelui Război, cum este el numit de către literatura istorică occidentală. Ultimatul înaintat de către guvernul austro-ungar Serbiei a fost respins de aceasta, cu toate că guvernul sârb acceptase 9 din cele 10 puncte ale conținutului documentului, astfel că în mod firesc, pe traseul acestui scenariu la 28 iulie 1914, Austro-Ungaria a

declarat război Serbiei. La 28 iulie 1914, Austro-Ungaria a proclamat mobilizarea generală a tuturor forțelor sale militare, astfel că toți bărbații mobilizați trebuiau în termen de 24 de ore să se prezinte la regimentele unde fuseseră înrolați. A doua zi (1 august 1914) a avut loc mobilizarea generală a armatei austro-ungare și tot în cursul aceleiași zile, Germania a remis Rusiei țariste o declarație de război. La 3 august 1914, Imperiul German declara război Franței, iar a doua zi, a primit declarația de război din partea Angliei. Deși a fost prima care a provocat războiul, Austro-Ungaria fost ultima care a declarat război Imperiului rus (6 august 1914). La 14 august 1914 Austro-Ungaria a decretat mobilizarea generală, înfăptuită în Bucovina două zile mai târziu, prin ordinele maiorului Eduard Fischer. La 28 iulie 1914, Austro-Ungaria declară mobilizarea generală a tuturor forțelor sale militare, astfel că toți bărbații mobilizați trebuiau, în termen de 24 de ore să se prezinte la regimentele unde fuseseră înrolați. Orașele Cernăuți și Rădăuți –scrie istoricul Teodor Bălan- semănau ca două mari tabere militare. Românii, de pildă, erau cuprinși în efectivele regimentelor 23 și 41 infanterie din cadrul Diviziei 43 însumând un număr de 20. 000 militari, plecând la luptă pe data de 22 (miercuri stil vechi) iulie 1914. Ziarul „Viață Nouă” apărut la Cernăuți în ianuarie 1914, mutat la Suceava din 1 noiembrie - s-a manifestat împotriva unirii Bucovinei și a fost nevoit - într-un final - să-și înceteze apariția la 27 decembrie 1914. Un număr de 30. 000 de soldați fuseseră incluși în cadrul regimentelor austro-ungare staționate în Galiția (9 **Dragoni**, **Geniu** și **Infanterie**), Regimentul 22 de Miliție Teritorială, Regimentul 41 de **Infanterie** și Regimentul 9 de **Dragoni**. Alte câteva mii de români erau înrolați în brigada de glotași care avea misiunea să apere granițele. Speranțele monarhiei bicefale se legau de o victorie rapidă până în toamna anului 1914, ordinea, liniștea și mai ales, securitatea internă, consolidând astfel, situația internă. Ocuparea rapidă a Serbiei de către trupele austro-ungare în 1914 a eșuat. În același timp, autoritățile Habsbugice au luat măsuri drastice privind interzicerea activităților organizațiilor și asociațiilor moscovite din Bucovina, predilect din Cernăuți. Motivația acestor acțiuni desfășurate și coordonate de către Jandarmeria din fiecare localitate era de a limita influențele considerate dăunătoare venite din partea Imperiului Rus. Presa de factură rusă a fost supusă cenzurii, fiind interzise toate acele publicații care serveau interesele rusofile/panslaviste în spațiul Galiției și Bucovinei. Clerul a fost de asemenea supus unei supravegheri intense, unii fiind chiar reținuți pentru comportamentul și atitudinile lor considerate a fi proruse (cazul preotului Cassian Bohatireț din Vrânceni, Zastavna, a fraților Alexei și Roman Gierowski, originari din Cernăuți, Ilarian Țurcanovici, redactor la o serie de ziare rusofile din capitala Ducatului Bucovinei). Împotriva

acestora s-au întocmit de către tribunalele austriece rechizitorii bogate și minuțios alcătuite pentru *înalță trădare*, în baza articolelor 321 și 327 din Codul Penal Austriac. Conținutul acestor articole stabilea că un cetățean se clasifica drept **dușman al statului** dacă s-ar fi aflat în pe timp de război în legătură cu inamicul, în urma căreia ar fi rezultat avantaj pentru adversar și dezavantaj pentru patrie, sau ar fi desfășurat activități de spionaj în beneficiul dușmanului, în ambele situații fiind prevăzută pedeapsa capitală, executată, de regulă, prin spânzurătoare. La sfârșitul Marelui Război în Bucovina s-au accelerat acțiunile separatiste ale naționaliștilor ucraineni în sensul alipirii părții de nord a provinciei la un stat propriu, fapt care a provocat reacția promptă a românilor în frunte cu Iancu Flondor, cunoscut drept “boierul de la Storojineț”. Odată cu izbucnirea Marelui Război Mondial, Iancu Flondor a revenit inevitabil, pe scena politică a Bucovinei, plasându-se în mod natural, în fruntea mișcării naționale din provincie, evenimentele având o desfășurare rapidă și imprevizibilă, rolul său în stabilirea legăturilor cu Regatul Român devenind unul providențial. În condițiile manifestării unor pretenții deschise manifestate de către Partidul Ucrainean Național Democrat de la Lemberg asupra unei părți din Bucovina care să formeze împreună cu estul Galiției un stat ucrainean, în 1915 Iancu Flondor i-a trimis lui Ionel Brătianu, un *Memoriu privitor la fruntariile Bucovinei*, un document foarte important care trebuia valorificat de către delegația României la Conferința Păcii¹. În acest *Memoriu*, liderul politic bucovinean anticipa trei elemente esențiale în determinarea frontierelor Bucovinei în cadrul Conferinței de Pace: 1. **Principiul naționalităților**. 2. **Chestia apărării pentru viitor, a principiului menționat**. 3. **Asigurarea prosperității economice a Bucovinei în noile sale hotare**. Flondor, menționa că teritoriul Bucovinei situat la nord de Prut, va fi pierdut, însă consideră că restul provinciei, cu predilecție teritoriul situat între râurile Prut și Nistru, trebuia considerat „ca o parte integrală a revendicărilor noastre”². Plecând de la realitatea etnică oferită de majoritatea ruteană a vestului Bucovinei („munții ruteni”), Flondor sugera ca „pentru cazul extrem și ca ultima *ratio* ar fi cu mult mai favorabil de a renunța la munții ruteni decât la teritoriul contentios dintre Prut și Nistru”³. Datele și analiza efectuată de către Iancu Flondor asupra ponderii statistice a populațiilor Bucovinei, predilect a raportului români/ucraineni, sunt cu atât mai prețioase cu cât el demonstrează clar faptul că recensământului austriac din 1910 (bazat așa cum știm, pe limba de conversație a recenzatului) nu reflecta în mod

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), fond *Iancu Flondor*, dosar 15, f. 2.

² Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 32.

³ *Ibidem*.

corect statistica etnică din provincie, introducând un tabel statistic al populației cuprinse între Prut și Nistru, până la pâraul Brușnița¹. În cele 48 de localități (inclusiv orașul Cernăuți) locuiau 183. 930 de persoane, dintre care 64. 643 români, 46. 044 ruteni și 72.703 de alte naționalități. Teritoriul măsoară 109. 473 ha, dintre care 50. 413 ha aparțineau unor mari proprietari, majoritatea români (câțiva fiind de etnie polonă și armeană). Iancu Flondor, insista în considerațiile sale, ca „în cazul în care nu se obține întreaga Bucovină, în nici un caz să nu se cedeze teritoriul dintre Prut și Siret cu orașul Cernăuți. Fruntaria Prutului ca linie de apărare eficace a Bucovinei de sud se prezintă-după mine- ca o condiție *sine qua non*. Țărmlul stâng al râului numit e în tot parcursul lui așa întins, în multe locuri chiar expus inundării, pe când malul drept, începând aproape de fruntaria actuală a Bucovinei până la localitatea Zeleneu, ne arată o înălțime relativă de două până la cinci sute de metri, dominând astfel pretutindeni cu desăvârșire țărmul stâng în distanțe de șapte până la douăzeci kilometri. Liniile căilor ferate Noua Sulița –Cernăuți respectiv Cernăuți –Nepocălăuți-Vășcăuți sunt pentru dușmani în asemenea împrejurări absolute impracticabile, aceeași imposibilitate privitor la șosele în valea menționată. Mai adaug, că pentru viitor, ce privește fruntariile Bucovinei spre nord și vest, aproape sigur că tot numai defensiva are să fie luată în această privință. Închei capitolul cu observarea că-nota Flondor- în privința apărării și întăririi etnice a fruntariilor viitoare ale Bucovinei subsemnatul își va permite să aștearnă la timpul dat celor chemați un program detaliat. *Fără Prutul, ca fruntarie-avertiza Flondor- nici o învoire*².” Memoriul a fost trimis premierului Ionel Brătianu prin intermediul deputatului Ioan Mavrocordat însă el a ajuns în mâinile lui Ottokar Czernin, servind ca bază unui proces de înaltă trădare intentat de către autoritățile austriece lui Ioan Flondor la Lemberg în 1916.³ Acest act a reprezentat o piesă principală în procesul intentat de către autoritățile austriece, la Lemberg, lui Iancu Flondor, care a fost judecat în perioada 1916–octombrie 1918⁴. Retras la conacul său de la Storojineț, Iancu Flondor a fost informat, printr-o scrisoare secretă trimisă de preotul Atanasie Gherman (un vechi și fidel colaborator) în mai 1915, despre posibila sa arestare. Din aceste motive, Flondor a fost sfătuit să plece în România⁵. Flondor a refuzat să se refugieze în România afirmând

¹ ANIC fond *Iancu Flondor*, dosar 15, f. 3–4.

² *Ibidem*, f.12.

³ *Ibidem*.

⁴ Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei 1775–1944*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993, p. 79.

⁵ N. Tcaciuc-Albu, *O amintire despre Iancu Flondor*, în „Revista Bucovinei”, Cernăuți, II, nr.11, noiembrie 1943, p. 519.

că: „Mai am și răspunsuri nu numai față de mine și de familia mea. Eu stau în văzul tuturor. Ceea ce fac are repercusiuni în multe direcții. De aceea nu pot face ce mi-ar plăcea sau ar fi interesul meu imediat și personal. Trebuie să mă gândesc și la alții și la viitor”.¹

Întemeiat pe diverse materiale, studii, documente și surse arhivistice identificate în cursul unor stagii de cercetare efectuate în fondurile Arhivele Naționale Istorice, Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe și ale Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității din București, studiul nostru reevaluează în mod critic evenimentele desfășurate în timpul Marelui Război în Bucovina Istorică. În cursul lunii iunie 1915, în discuțiile dintre Regatul Român și Imperiul Austro-Ungar au fost avansate trei variante referitoare la eventuale cedări teritoriale în Bucovina². Primele două variante-scrie istoricul Constantin Ungureanu- teritoriul cedat coincidea cu cursul râului Suceava, până la hotarul cu districtul Suceava. Ultima variantă accepta linia Siretului drept frontieră, până la granița cu districtul Vijnîța. În cazul acceptării primelor două variante, satele românești de pe malul drept al Sucevei ar fi revenit României, însă cele situate pe malul stâng ar fi rămas în componența Imperiului Austro-Ungar, fiind separate Vicovul de Sus de Vicovul de Jos, Frătăuții Noi de Frătăuții Vechi, inclusive colonia maghiară Andreasfalva (Măneuți) de coloniile Hadikfalva (Dornești) și Istengetis (Țibeni). În fine, prin aplicarea celei de a treia variante, ar fi rezultat pierderea unor sate compact românești (Ropcea, Iordănești, Carapciu, Prisăcăreni și Camenca) în frunte cu orașul Storojineț.³ Nici Rusia nu se plasa în afara unor eventuale planuri de împărțire a Bucovinei așa cum menționam anterior: la începutul anului 1915 generalul – locotenent F.Vrebel, comandantul trupelor ruse care în 1914 ocupase Bucovina, a propus anexarea întregii provincii la Imperiul Rus⁴. Inițiativa sa nu a rămas una singulară, al doilea proiect de anexare a Bucovinei, fiind avansat în 1916 de către D. N. Vergun, expert rus în chestiunile Galiției și Bucovinei, paradoxal, imediat după semnarea Convenției dintre România și Antanta din 1916, la care ne vom referi în rândurile următoare. E drept, acest proiect sugera alipirea la Rusia doar a unei părți din Bucovina care să includă în mod obligatoriu orașul Cernăuți.⁵

În urma unor tratative complexe, îndelungate și bineînțelese secrete,

¹ *Ibidem*.

² Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 470;475;478.

³ Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 34.

⁴ *Condica tratatelor și a altor legăminte ale României 1354–1937*, întocmită sub auspiciile Ministerului Afacerilor Străine de F. C. Nano, Ministru Plenipotențiar, fost șef al Diviziunii Tratatelor, București, 1938, doc. nr. 1161, *Schimb de note privind viitoarea frontieră ruso-română în Bucovina (Petrograd, 18 septembrie 1914)*, p. 392.

⁵ Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 34.

la 4/17 august 1916 s-a semnat la București *Tratatul de alianță între România, pe de o parte, și Franța, Marea Britanie, Rusia și Italia*, pe de altă parte, precum și *Convenția militară*. Cele patru state garantau integritatea teritorială a României, iar România se obliga să declare război Austro-Ungariei și să înceteze orice legături cu dușmanii Aliaților. Erau recunoscute României teritoriile din Austro-Ungaria prevăzute și delimitate într-un articol special (art. IV)¹. Statele semnatare se obligau să nu încheie pace separată sau generală decât în unire și în același timp, România se va bucura de aceleași drepturi ca și Aliații ei la viitoarea conferință a păcii. Convenția prevedea mobilizarea tuturor forțelor militare române, atacarea Austro-Ungariei cel târziu la 15/28 august, opt zile după declanșarea ofensivei în Salonic. Armata rusă se obliga să declanșeze o ofensivă energetică pe frontul austriac din Bucovina, trebuind să păstreze, cel puțin, pozițiile din momentul semnării convenției. Flota rusă trebuia să apere coastele maritime românești și malurile Dunării de orice încercare de pătrundere dușmană. Rusia se obliga să trimită în Dobrogea, în momentul mobilizării armatei române, două divizii de infanterie și una de cavalerie, pentru a coopera cu armata română. Cele patru state se obligau să furnizeze României muniții și material de război, în medie minimum 300 tone pe zi, precum și alte mărfuri. Se făceau și alte precizări referitoare la cooperarea concretă militară ruso-română. Potrivit articolului IV al Convenției: „limitele teritoriilor menționate la articolul precedent sunt fixate precum urmează: Linia de demarcațiune va începe pe Prut, la un punct al hotarului de acum între România și Rusia, aproape de Novoselița și va urca acest fluviu până la hotarul Galiției la confluența Prutului cu Ceremușul. Apoi ea va urma frontiera Galiției și Bucovinei și aceea a Galiției, și a Ungariei până la punctul Stog (cota 1655). De acolo ea va urma linia de separație a apelor între Tisa și Vița, pentru a atinge Tisa la satul Trebușa deasupra locului care se unește cu Vița”². Înaltele Puteri Aliate și Asociate (Antanta), au promis respectarea angajamentelor asumate prin semnarea Convenției de Alianță recunoscând dreptul României asupra teritoriilor stăpânite de monarhia austro-ungară (art.4)³. La Consiliul de Coroană din 27 august 1916, Ion I. C. Brătianu a afirmat că, „în virtutea drepturilor câștigate prin intrarea în război, România va ocupa teritoriul „până la Tisa, Banat, Crișana, partea

¹ Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. II, 1916–1917, Editura Institutului de Arte Grafice „Mihai Eminescu”, București, 1927, p. 151.

² Bogdan Murgescu coordonator, *Istoria României în texte*, București, Editura Corint, 2001, p. 272.

³ Vezi și Jean Marie Le Breton, *Europa Centrală și Orientală între 1917 și 1990*, cu o Prefață de Neagu Djuvara, București, Editura Cavallioti, 1996, p. 22.

slavă a Maramureșului și Bucovina până la Prut"¹. Serghei Sazonov², șeful diplomației ruse s-a împotrivit cu îndârjire asupra cedării întregii Bucovinei și a Basarabiei Regatului Român³, însă evoluția ulterioară a evenimentelor au reconfigurat și opțiunile ruse în chestiunea Bucovinei⁴. Operațiunile militare au provocat Bucovinei pierderi însemnate, multe întreprinderi industriale au fost evacuate sau distruse, mai multe linii de cale ferată au fost demolate, cele mai mari pierderi înregistrându-se în zona situată între Prut și Nistru unde au avut loc și cele mai violente confruntări militare⁵. Bucovina în frunte cu orașul Cernăuți s-a aflat de trei ori sub ocupația militară rusă (septembrie – octombrie 1914, februarie 1915, iunie 1916-iulie 1917)⁶, aceasta determinând de fiecare dată pierderi materiale și umane⁷. Între timp, la 13/26 noiembrie 1917, Rusia Sovietică a propus Puterilor Centrale tratative pentru încheierea armistițiului, care s-a semnat la scurt timp, la Brest-Litovsk, în ziua de 22 noiembrie/5 decembrie 1917. La 27 ianuarie/9 februarie 1918, Ucraina semna la Brest-Litovsk tratatul de pace cu Puterile Centrale, și odată cu acest eveniment, dispărea definitiv și proiectul francez de organizare a unei rezistențe comune româno- ucrainiene⁸. Trupele acestora treceau la ocuparea teritoriului ucrainean, în primul rând cu preocuparea de a obține produsele agroalimentare de care aveau atâta nevoie. În urma ruperii tratatelor de la Brest-Litovsk, trupele germano-austriece au pătruns adânc pe teritoriul sovietic⁹.

La începutul anului 1918, Rada de la Kiev a proclamat independența Ucrainei emițând pretenții teritoriale asupra Galiției, Bucovina, Basarabia și Maramureș, acestea din urmă teritorii străvechi românești. Diplomația austriacă agreea unirea teritoriilor din Galiția și

¹ Cristina Țineghe, *Studiu introductiv*, în Cristina Țineghe (editor), *Dezmembrarea Maramureșului istoric: decizii politice, reacții și consemnări în mărturii contemporane (1919–1923)*, București, 2009, p. 3.

² Alexandru Gabriel Filotti, *Frontierele românilor*, II, Brăila, Editura Istros, 2007, p. 296.

³ Cristina Țineghe, *op. cit.*, p. 3.

⁴ Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. III, 1917–1918, Editura Institutului de Arte Grafice „Mihai Eminescu”, București, 1927, p. 134.

⁵ Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 49.

⁶ Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea României Mari. Campania armatei române 1918–1919*, cuvânt înainte de prof. univ. dr., Liviu Maior, București, Editura Enciclopedică, 1994, p. 81.

⁷ Generalul Henry Berthelot, *Memorii și corespondență (1916–1919)*, Introducere de Glen E. Torrey, traducere Mona Iosif, București, Editura Militară, 2012, p. 29.

⁸ Horia Vladimir Rusu, *Tratatul de Pace ale României (1918–1920)*, Rezumatul tezei de doctorat, Universitatea din București, Facultatea de Istorie, Școala Doctorală, coord. prof. univ. dr. Ion Bulei, p. 3.

⁹ Henry Berthelot, *op. cit.*, p. 306.

Bucovina într-un stat autonom ucrainean, insistând însă asupra păstrarea teritoriilor sale din est.¹ La 18 februarie/3 martie 1918, guvernul sovietic încheia pacea cu Puterile Centrale: Rusia Sovietică ceda Finlanda, Polonia, țările baltice și recunoștea „independența” Ucrainei, dar cu prezența pe teritoriul ei a armatelor germane și austro-ungare. Acest fapt le-a permis Centralilor să controleze spatele frontului român. România era înconjurată, fără posibilitatea de a primi vreun ajutor din afară și de a se retrage, în caz de înfrângere².

La 9 februarie 1918 Ucraina și Austria au semnat un tratat secret prin care, austriecii, în schimbul unui milion de tone de grâne, se obligau să formeze o nouă provincie austriacă, care să includă estul Galiției și Bucovina. Această înțelegere n-a mai fost discutată în Parlamentul vienez, din cauza opoziției înverșunate a deputaților poloni și a situației de pe front. Evenimentele descrise succint în rândurile de mai sus, au condus la izolarea totală a României, nevoită să angajeze tratative în vederea semnării, la 24 aprilie/7 mai 1918, a Tratatului de Pace cu Puterile Centrale³, în realitate, un veritabil **dictat**⁴. Practic, „după ratificarea tratatului, starea de război devenea *starea de ocupație*, prin menținerea a șase divizii, precum și a <<formațiunilor necesare exploatarii economice>> și aceasta fără nici un termen, ci atâta timp cât ocupantul va crede necesar”! Armata română – în cea mai mare parte – trebuia demobilizată și dezarmată⁵. Austro-Ungaria primea aproximativ în întregime lanțul Munților Carpați (un teritoriu de 5.600 km²), cu importante bogății ale solului și a subsolului și de mare însemnătate strategică. Bulgaria primea Cadrilaterul și o fâșie din sudul județului Constanța; restul Dobrogei trecea, în *condominium*, celor patru state, lăsându-se României o cale de acces spre Constanța. Toate bogățiile țării, și în primul rand petrolul, cerealele, pădurile, intrau sub controlul Puterilor Centrale, a Germaniei în special, pentru o perioadă practic nelimitată. România mai trebuia să plătească Germaniei și Austro-Ungariei importante sume de bani, să renunțe la orice îndemnizații în contul pagubelor pricinuite pe teritoriul său de către acestea etc”⁶. Teritoriul Bucovinei urma să fie mărit cu o parte din ținutul Hotin, cu zona Herței din ținutul Dorohoi și cu zona Dornei din România. Prin articolul XI, frontiera de munte a României urma să fie rectificată

¹ *Ibidem*.

² Ion Agrigoroaiei, Ovidiu Ștefan- Buruiană, *op. cit.*, p. 31.

³ *Ibidem*.

⁴ Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *op. cit.*, p. 47– 48.

⁵ R. W. Seton Watson, *O istorie a românilor din perioada romană până la înfăptuirea unității naționale*, Brăila, Editura Istros, 2009, p. 439.

⁶ Ion Agrigoroaiei, Ovidiu Ștefan- Buruiană, *op. cit.*, p. 32.

considerabil în favoarea Imperiului Austro-Ungar. În zona de sud a Bucovinei se menționa că, viitoarea frontieră „la 2 km la sud de Păișeni, peste litera N din cuvântul Păișeni peste litera O din cuvântul Moldova, peste litera I din cuvântul Cornul Luncii, peste marginea de est a localității Rotopânești și peste marginea de sud de Mihăiești, iar la est de orașul Siret, frontiera urma să fie trasată pe marginea de est de Talpa, pe la marginea de est de Călinești, punctul 396, 402 la ½ km de Dersca, peste punctul 189, 198, 332, 304, fântâna cu cumpănă la 1 km la sud-vest de punctul 311, pe marginea de est a Baranca, pe marginea de est de Filipăuți, punctul 251, până la Prut la 1 km est de Lunca”¹. Practic, aplicarea tratatului ar fi determinat intrarea unei importante zone muntoase situate la sud de Vatra-Dornei, a câtorva sate limitrofe orașelor Suceava și Siret, alături de un teritoriu semnificativ din zona Herței, inclusiv târgurile Mihăileni și Dorohoi, într-o Bucovină parte a unei Austro-Ungarii lărgite.² În contextul modificărilor geopolitice determinate prin semnarea tratatelor de pace de la Brest-Litovsk și București, în toamna anului 1918 se prevedea extinderea districtelor Câmpulung, Gura Humorului și Siret, cu teritoriile cedate de România, înființarea unui district judecătoresc cu reședința la Țureni, care să cuprindă și satele limitrofe Herței. Un alt district judecătoresc cu sediul la Hotin, avea arondate localitățile situate în nordul Basarabiei care urmau să intre în componența Bucovinei.³

La 16 octombrie 1918 împăratul Carol I de Habsburg a lansat manifestul *Către popoarele mele credincioase*, propunând reorganizarea pe baze federative a Imperiului Austro-Ungar⁴, în șase state independente (austriac, ungar, ceh, polon, iugoslav și ucrainean)⁵. În această proiecție Transilvania rămânea în componența Ungariei, neamintindu-se ce fel de statut urmau să aibă Bucovina și orașul Trieste. Se preciza, totuși că locuitorii acestora vor avea posibilitatea de a opta pentru unul dintre cele șase state amintite mai sus. Bucovina era reprezentată în Parlamentul de la Viena de șase deputați. Deputatul bucovinean Constantin Isopescu-Grecul a expus la 21 februarie 1918 în Camera Deputaților din Parlamentul vienez poziția românilor în privința Bucovinei considerată drept o „veritabilă moștenire curat românească”⁶. În replică, deputatul ucrainean Ilya Semaka a expus la 6 martie de la tribuna Camerei Deputaților

¹ Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 36–37.

² *Ibidem*, p. 37.

³ *Ibidem*.

⁴ ANIC fond *Iancu Flondor*, dosar 19, f. 57.

⁵ Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *op. cit.*, p. 83.

⁶ Ștefan Purici, 1918: *Concepții privind viitorul Bucovinei*, în „Țara Fagilor” (Almanah cultural-literar al românilor nord –bucovineni alcătuit de Dumitru Covalciuc), Cernăuți-Târgu Mureș (XVIII), 2009, p. 46.

pretențiile ucrainenilor (și) la județele Cernăuți, Storojineț și Siret, considerate a fi majoritar etnic ucrainene (anterior solicitările ucrainene au inclus județele Vijnița, Vășcăuți, Coțmani și Zastavna).¹ Deputatul ucrainean Nikolai Wasilko a solicitat împărțirea Bucovinei între români și ucraineni², propunere respinsă de către deputatul socialist Gheorghe Grigorovici în ultima ședință din 22 octombrie 1918³. O poziție similară a manifestat în intervenția sa și deputatul german Anton Keschmann, reprezentantul celor 200 000 de germani din Bucovina și Galiția, el solicitând rezolvarea echitabilă a problemei naționale în cazul conaționalilor săi și respingând varianta împărțirii provinciei. Deputatul evreu Benno Straucher a declarat că-i reprezintă pe evreii din Galiția de Est și Bucovina, el plasându-se în opoziție cu Salo Weisselberg, fost primar al Cernăuțiului.⁴ Constantin Isopescu-Grecul a declarat că el „renunță la orice act de cesiune din partea d-lui Wasilko și că așteaptă cu toată liniștea hotărârea conferinței de pace”⁵. În perioada următoare, pretențiile ucrainenilor au crescut considerabil ele urmărind anexarea întregii Bucovine la un stat ucrainean⁶. În aceste condiții, reacția românilor bucovineni nu s-a lăsat prea mult așteptată. La 3 noiembrie 1918 Austro-Ungaria a solicitat semnarea unui armistițiu⁷, iar la 11 noiembrie Imperiul German a semnat armistițiul de la Compiègne. „Prăbușirea Imperiului devenea fapt împlinit. La 28 octombrie își proclama independența Cehoslovacia, la 2 noiembrie Ungaria se proclama independentă (dar fără a recunoaște eliberarea Transilvaniei), la 11 noiembrie Polonia devenea republică independentă, la 12 noiembrie se proclama republică Austria, la 24 noiembrie Vocea Populară centrală proclama constituirea Statului Sârbo-Croato-Sloven. Unirea Bucovinei (15/28 noiembrie) și a Transilvaniei (18 noiembrie/1 decembrie) au condus la înfăptuirea României întregite”⁸. În condițiile înfrângerilor zdrobitoare suferite de Puterile Centrale în război, guvernul Marghiloman a fost silit să demisioneze la 24 octombrie/6 noiembrie 1918. S-a format

¹ *Ibidem*.

² ANIC fond *Iancu Flondor*, dosar 19, f. 59.

³ Ștefan Purici, *op. cit.*, p. 50.

⁴ ANIC fond *Iancu Flondor*, dosar 19, f. 59.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Pe larg vezi la David E. Murphy, *Enigma Barbarossa. Ce știa Stalin*, traducere Mona Iosif, București, Editura Militară, 2013, p. 56 și urmt.

⁷ United States Department of State, *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1919. The Paris Peace Conference* (infra: FRUS), Volume II, U. S. Government Printing Office, 1919, p. 175, disponibilă la adresa <http://digital.library.wisc.edu/1711.dl/FRUS.FRUS1919Parisv02>, site accesat la 27 martie 2014, p.178–179.

⁸ Ion Agrigoroaiei, Ovidiu Ștefan- Buruiană, *op. cit.*, p. 40.

un guvern condus de generalul Constantin Coandă, ce avea ca obiectiv „mobilizarea armatei și reintrarea României în acțiune alături de Aliați. Au fost dizolvate Camerele alese în 1918 și declarate nule și neavenite toate măsurile guvernului precedent (inclusiv, deci, a tratatului de la București)”¹. Iancu Flondor a cerut prin intermediul lui Zotta, ajutorul armatei române.² La 6 noiembrie 1918, trupele Diviziei a VIII a conduse de către generalul Iacob Zadik s-au instalat în localitatea de frontieră Burdujeni, înaintând din ordinul lui Alexandru Marghiloman până în Cernăuți³. În *Ordinul* transmis generalului Iacob Zadik se arăta că „acesta împreună cu toți grănicerii și jandarmii aflați în serviciu pe frontiera Bucovinei să ocupe fără întârziere localitățile Ițcani și Suceava, și apoi, progresiv, întreaga provincie în frunte cu Cernăuții”.⁴ În această importantă misiune s-au regăsit și trupele de grăniceri din județele Dorohoi, Botoșani și Suceava.⁵ Detașamentele pentru eliberarea Bucovinei au redenumite extrem de sugestiv în „Dragoș”, fost „Dorohoi”, „Alexandru cel Bun”, fost „Botoșani” și „Suceava”, fost „Fălticeni”⁶. La 11 noiembrie 1918, orele 9, trupele române au intrat în marele oraș Cernăuți⁷. Având în vedere informațiile care sugerau un atac din partea trupelor ucrainene, Marele Cartier General al Armatei Române a ordonat la 12 noiembrie pacificarea întregii provincii în timpul cel mai scurt cu putință. Începând cu 19 noiembrie au fost extinse operațiunile militare la nord de cursul râului Prut până la localitatea Șipenița, avansând recunoașteri până la linia Mahala-Sadagura-Cozmeni-Orășeni. Dislocarea trupelor române avea următoarea configurație: Detașamentul Suceava cu majoritatea subunităților la Șipenița, dispunând de patrulare orientate în direcțiile Stara Lazkovska și Orășeni, un post de pază la podul de peste Prut de pe drumul Cozmeni – Hlinața, precum și alte posturi de pază la frontiera de vest a Bucovinei spre Snyatin. Detașamentul „Alexandru cel Bun la nord de orașul Cernăuți, lângă postul de peste Prut al șoselei Cernăuți-Sadagura, cu recunoașteri trimise în zona Mahala - Noua Sulița. Detașamentul Dragoș care staționa în Cernăuți (la 19 noiembrie aici va sosi de la Iași pe calea ferată, Regimentul 13 Infanterie „Ștefan cel Mare”). La 21 noiembrie finalizarea operațiunilor militare dintre Prut și Nistru a fost decisă de către Comandamentul Militar Român, prin împărțirea în trei sectoare, repartizând pentru fiecare câte un regiment de infanterie întărit: Regimentul 13 în ținutul Zastavna. Regimentul 25 (în curs de transportare de la Vaslui) la Cozmeni și Vășcăuți. Regimentul 37 la Cernăuți. Acțiunea a fost finalizată la 28 noiembrie când pe vechea frontieră de nord și vest a Bucovinei dintre Ceremuș și Nistru, a fost fixat un cordon de post de grăniceri. În total, efectivele Diviziei a VIII-a se cifrau la 261 de ofițeri și

¹ *Ibidem*, p. 41.

² Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. IV, 1918–1919, Editura Institutului de Arte Grafice „Mihai Eminescu”, București, 1927, p. 114.

³ Ion Bulei, *op. cit.*, p. 243.

⁴ Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *op. cit.*, p. 84.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 133.

7542 trupe (2316 cai și 417 trăsură).¹ La 28 noiembrie 1918 în mod progresiv s-a trecut la înlocuirea Jandarmeriei Regale cu jandarmi români procesul fiind definitivat abia în 1921². Recunoașterea internațională a Unirii Bucovinei cu Regatul Român a fost realizată prin intermediul Tratatului de Pace de la Saint Germain (semnat de către delegația română la 9 decembrie 1919)³ fără a se pune nici un singur moment legitimitatea părții române asupra acestui teritoriu. Politica autorităților române a alternat – în funcție de situație – de la valorificarea principiului istoric cu cel al naționalităților, utilizând oportunitățile anului 1918 în reconstituirea (întregirea) statului național. Această formulă a evoluat la limita situată între statul național și cel multinațional, dată de raporturile majoritate/minoritate la scara teritorială a provinciilor unite cu Regatul Român în 1918 (Basarabia, Transilvania, Crișana Banat, Maramureș și Bucovina)⁴. Hotărârea Congresului General al Bucovinei a fost consfințită prin Decretul-lege nr. 3 744 din 18/31 decembrie 1918, ratificat de Parlamentul României Mari la 29 decembrie 1919⁵. Pe fondul evenimentelor de la sfârșitul primului război mondial, această luptă s-a acutizat, conducând la mari mișcări populare și la destrămarea monarhiei bicefale⁶. Pe ruinele sale și ale altor imperii, în 1918 s-au format statele naționale Polonia, România, Ungaria, Austria sau cele de confederație slavă, cum au fost Cehoslovacia și Iugoslavia (majoritatea având un procentaj relativ ridicat al minorităților naționale)⁷. Disoluția imperiului austro-ungar a creat – e adevărat⁸ – un vid de putere în spațiul central-european⁹. Acest lucru le-a permis românilor – o șansa unică, cel puțin până acum – crearea unui stat național. Metamorfozele petrecute în acest spațiu au avut o desfășurare similară în cazul României, Poloniei, Serbiei, Cehoslovaciei¹⁰.

¹ Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *op. cit.*, p. 88.

² ANIC fond *Iancu Flondor*, dosar 14, f. 34–35; Ilie Nuțu, *Jandarmeria din Bucovina (noiembrie 1918–mai 1919)* în Mihai Iacobescu (coordonator), *Istorie și educație. În Onorarea Mihai Lazăr*, Iași, Editura Junimea, 2012, p. 300; 303–306.

³ H. W. V. Temperley, *A History of the Peace Conference of the Paris*, vol. V., *Reconstruction and Protection of Minorities*, London, Henry Frowde and Hodder & Stoughton The Lancet Building, 1921, p. 148.

⁴ Gabriel Andreescu, *Națiuni și minorități*, Iași, Editura Polirom, 2004, p. 132. Vezi evoluția mecanismului de protecție minorităților naționale la nivelul României Mari.

⁵ „Monitorul Bucovinei”, fascicula 7, Cernăuți, 2 ianuarie 1919, p. 1 – 2; Ion Nistor, *op. cit.*, p. 397.

⁶ Al. Procopovici, *Luptele naționale din celălalt veac: Bucovina care a fost și care va să fie*, extras din „Transilvania”, Sibiu, 73, nr. 12, p. 12.

⁷ Gheorghe Iancu, *Problema minorităților etnice din România în documente ale Societății Națiunilor (1923–1932)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2002, p. 29.

⁸ Paul A. Hinnebrand, *op. cit.*, p. 205–206.

⁹ Paul Scott Mowhrer, *Balkanized Europea Study In Political Analysis and Reconstruction*, New York E. P. Dutton Company, 1921, p. 31.

¹⁰ Dumitru Suciu, *Evoluția ideii de Europă unită*, București, Editura Historia, 2007, p. 174–175.